



ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Η Φόνισσα



Α'

Μισοπλαγιασμένη κοντά εις την εστίαν, με σφαλιστά τα όμματα, την κεφαλήν ακουμβώσα εις το κράσπεδον της εστίας, το λεγόμενον «φουγοπόδαρο»*, η θεια-Χαδούλα, η κοινώς καλουμένη Γιαννού η Φράγκισσα, δεν εκοιμάτο, αλλ' εθυσίαζε τον ύπνο πλοσίον εις το λίκνον της ασθενούσps μικράs εγγονήs της. Όσον διά την λεχώ, την μητέρα του πάσχοντος βρέφους, αύτη προ ολίγου είχεν αποκοιμηθή επί της χθαμαλής**, πενιχράs κλίνης της.

Ο μικρός λύχνος, κρεμαστόs, ετρεμόσβηνε κάτω του φατνώματος της εστίας. Έρριπτε σκιάν αντί φωτός εις τα ολίγα πενιχρά έπιπλα, τα οποία εφαινόnton καθαριώτερα και κοσμιώτερα την νύκτα. Οι τρεις μισοκαυμένοι δαυλοί, και το μέγα ορθόν κούτσουρον της εστίας, έρριπτον πολλήν στάκτην, ολίγην ανθρακιάν και σπανίως βρέμουςαν*** φλόγα, κάμνουςαν την γραϊάν να ενθυμΐται μέσα εις την νύσταν της την

* Το ένα από τα δύο κάθετα στηρίγματα της εστίας, της φουφούς ή *φουγοίς* (εξού και η λέξη *φουγοπόδαρο*).

** χαμηλής, που έχει μικρό ύψος

*** Η φλόγα που βγάζει ήχο, από το ρήμα βρέμω που σημαίνει παράγω κρότο, θόρυβο.

απούσαν μικροτέραν κόρην της, την Κρινιώ, ήτις αν ευρίσκετο τώρα εντός του δωματίου, θα υπεψιθύριζε με τόνον λογασιδικόν*: «Αν είνε φίλος, να χαρή, αν είν' εχθρός, να σκάση...»

Η Χαδούλα, η λεγομένη Φράγκισσα, ή άλλως Φραγκογιαννού, ήτο γυνή σχεδόν εξηκοντούτις, καλοκαμωμένη, με αδρούς χαρακτήρας, με ήθος ανδρικών, και με δύο μικράς άκρας μύστακος άνω των χειλέων της. Εις τους λογισμούς της, συγκεφαλαιούσα όλην την ζωήν της, έβλεπεν ότι ποτέ δεν είχε κάμει άλλο τίποτε ειμή να υπηρετή τους άλλους. Όταν ήτο παιδίσκη, υπηρετεί τους γονείς της. Όταν υπανδρεύθη, έγεινε σκλάβα του συζύγου της – και όμως, ως εκ του χαρακτήρος της και της αδυναμίας εκείνου, ήτο συγχρόνως και κηδεμών αυτού: όταν απέκτησε τέκνα, έγεινε δούλα των τέκνων της: όταν τα τέκνα της απέκτησαν τέκνα, έγεινε πάλιν δουλεύτρια των εγγόνων της.

Το νεογνόν είχε γεννηθή προ δύο εβδομάδων. Η μητέρα του είχε κάμει βαρεία λεχωσιά. Ητο αύτη η κοιμωμένη επί της κλίνης, η πρωτότοκος κόρην της Φραγκογιαννούς, η Δελχαρώ η Τραχήλαινα. Είχαν βιασθή να το βαπτίσουν την δεκάτην ημέραν επειδή έπασχε δεινώς: είχε κακόν βήχα, κοκκίτην, συνοδευόμενον με σπασμωδικά σχεδόν συμπτώματα. Καθώς εβαπτίσθη, το νήπιον εφάνη να καλυτερεύη ολίγον, την πρώτην βραδειάν, και ο βήχας εκόπασεν επ' ολίγον. Επί πολλάς νύκτας, η Φραγκογιαννού δεν είχε δώσει ύπνον εις τους οφθαλμούς της, ουδέ εις τα βλέφαρά της νυσταγμόν, αγρυπνούσα πλησίον του μικρού πλάσματος, το οποίον ουδ' εφαντάζετο ποίους κόπους επροξένει εις τους άλλους, ουδέ πόσα βάσανα έμελλε να υποφέρη, εάν επέζη, και αυτό. Και δεν ήτο ικανόν να αισθανθή καν την απορίαν, την οποίαν

* Με μέτρο και ρυθμό

μόνη η μάμμη* διετύπωνε κρυφίως μέσα της: «Θε μου, γιατί να έλθω στον κόσμο κι αυτό;»

Η γριά το ενανούριζε, και θα ήτον ικανή να είπαι «τα πάθη της τραγούδια» αποπάνω από την κούνια του μικρού. Κατά τας προλαβούσας** νύκτας, πράγματι, είχε «παραλογίσει» αναπολούσα όλ' αυτά τα πάθη της εις το πεζόν. Εις εικόνας, εις σκηνάς και εις οράματα, της είχαν επανέλθει εις τον νουν όλος ο βίος της, ο ανωφελής και μάταιος και βαρύς.

Ο πατήρ της ήτον οικονόμος και εργατικός και φρόνιμος. Η μάνα της ήτον κακή, βλάσφημος και φθονερά. Ήτον μία από τας στρίγλας της εποχής της. Είξευρε μάγια. Την είχαν κυνηγήσει δύο-τρεις φορές οι κλέφτες, τα παλληκάρια του Καρατάσου και του Γάτσου και των άλλων οπλαρχηγών της Μακεδονίας. Έπραξαν τούτο διά να την εκδικηθούν, επειδή τους είχε κάμει μάγια, και δεν επήγαιναν καλά οι δουλειές των. Επί τρεις μήνας εσχόλαζον εν αργία, και δεν ημπούσαν να κάμουν τίποτε πλιάτσικο, ούτε από Τούρκους ούτε από χριστιανούς. Ούτε η Κυβέρνησις της Κορίνθου τους είχε στείλει κανέν βοήθημα.

Την είχαν κυνηγήσει τον κατήφορον, από την κορυφήν τ' Αϊ-Θα-νασού, εις το οροπέδιον του Προφήτου Ηλία, με τας πελωρίας πλατά-νους και την πλουσίαν βρύσιν, κ' εκείθεν εις το Μεροβίλι, στο πλάγι του βουνού, ανάμεσα εις τα ορμάνια*** και τους λόγγους. Αυτή εδοκίμασε να κρυφθή εις μίαν λόχμην βαθείαν, πλην εκείνοι δεν εγελάσθησαν. Ο θρους των φύλλων και των κλάδων, ο ίδιος τρόμος της, όστις μετέδι-δε τρομώδη κίνησιν εις κλώνας και θάμνους, την επρόδωκεν. Ήκουσε τότε αγρίαν φωνήν:

* η γιαγιά

** τις προηγούμενες νύχτες

*** πυκνά δάση

– Αχ! μωρή τσούπα, και σ' επιάσαμε!

Αυτή ανεπήδησε τότε μέσ' από τους θάμνους, κ' έτρεξεν ως φοβισμένη τρυγών με το περύγισμα των λευκών πλατειών χειρίδων της. Δεν ήτο πλέον ελπίς να γλυτώσει. Άλλοτε, την πρώτην φοράν ότε την είχαν κυνηγήσει, είχε κατορθώσει να κρυφθή κάτω, εις το Πυργί, επειδή το μέρος εκείνο είχε πολλά μονοπάτια. Εδώ, στο Μεροβίλι, δεν υπήρχον δρομίσκοι και λαβύρινθοι, αλλά μόνον συστάδες δένδρων και λόχμαι απάτητοι. Η τότε νεαρά Δελχαρώ, η μήτηρ της Φραγκογιαννούς, επήδα ως δορκάς* από θάμνου εις θάμνον, ανυπόδπτος, επειδή προ πολλού είχε πετάξει τας εμβάδας** της από τους πόδας, όπισθέν της, –την μίαν των οποίων είχαν αναλάβει ως λάφυρον ο εις εκ των διωκτών– και τ' αγκάθια εχώνοντο εις τας πέρνας της, της έσχιζον κ' αιμάτων τους αστραγάλους και ταρσούς. Τότε, εν τη απελπισία, της ήλθε μία έμπνευσις.

Εκείθεν του λόγγου, εις το πλάγι του βουνού, ήτον εις και μόνος καλλιεργημένος ελαιών, καλούμενος ο Πεύκος του Μωραϊτη. Ο γερο-Μωραϊτης, ο πάππος του κήτορος, είχε μεταναστεύσει από τον Μιστράν εις τον τόπον αυτόν, περί τα τέλη του άλλου αιώνος – κατά την εποχήν της Αικατερίνης και του Ορλώφ. Ο φημισμένος πεύκος ίστατο εις το μέσον των ελαιών, ως γίγας μεταξύ νάνων. Το χιλιετές δένδρον ήτον σκαφιδιασμένον κοντά εις την ρίζαν, κάτω, εις τον γιγαντιαίον κορμόν, τον οποίον δεν ημπορούσαν ν' αγκαλιάσουν πέντε άνδρες. Οι βοσκοί και οι αλιείς τον είχαν σκαφιδιάσει, του είχαν σκάψει την καρδιάν, του είχαν κοιλάνει τα έγκατα, διά να λάβωσιν εκείθεν άφθονον δάδα. Και με την φοβεράν πληγήν εις τα ίνας, εις τα σπλάγχνα του,

* ζαρκάδι

** γυναικείες παντόφλες από μαλλί

ο πεύκος επέζησεν άλλα τρία τέταρτα αιώνας, μέχρι του 1871. Κατά Ιούλιον του έτους εκείνου, μέγαν τοπικόν σεισμόν ποθάνθησαν οι κατοικούντες, εις απόστασιν μιλίων, κάτω εις την παραθαλασσίαν. Την νύκτα εκείνην κατέρρευσεν ο γίγας.

Εις το κοίλωμα εκείνο, εντός του οποίου πδύναντο να καθίσωσιν ανέτως δύο άνθρωποι, έτρεξε να κρυβή η τότε νεόνυμφος Δελχαρώ, η μήτηρ της σημερινής Φραγκογιαννούς. Το μέσον ήτο άπελπι, και σχεδόν παιδαριώδες. Εκεί δεν εκρύπτετο άλλως, ειμή κατά φαντασίαν, με παιδικόν τρόπον, όπως παίζουν τον κρυφτόν. Οι διώκται βεβαίως θα την έβλεπον, θ' ανεκάλυπτον το καταφύγιόν της. Μόνον εκ των νώτων ήτο αόρατος, αλλ' όχι κατά πρόσωπον. Άμα οι τρεις κλέφται έφθανον πέραν του πεύκου, θα την έβλεπον ως καρφωμένην εκεί.

Οι τρεις άνδρες έτρεξαν, το επροσπέρασαν, κ' εξηκολούθησαν να τρέχουν. Οι δύο εξ αυτών ουδ' εστράφησαν οπίσω να ιδούν. Εφαντάζοντο ότι η «τσούπα» έτρεχεν εμπρός. Μόνον την τελευταίαν στιγμήν, ο τρίτος εστράφη, οπωσούν* σκοτισμένος, προς τα οπίσω, και εκύτταξε παντού αλλού, όχι όμως εις τον κορμόν του πεύκου. Έβλεπε και τον πεύκον συλλήβδην**, με τ' άλλ' αντικείμενα, χωρίς να φαντάζεται ότι ο κορμός του είχαν κοιλίαν, και ότι εντός της κοιλίας εκρύπτετο άνθρωπος. Και αν εγνώριζε, και αν ηγνόει το κοίλωμα του γιγαντιαίου κορμού, εκείνην την στιγμήν δεν επέρασεν από τον νουν του. Εκκύταζε να ιδή μη ανακάλυψη που το χάσμα της γης, το οποίον θα την είχε καταπίει εξ άπαντος – διότι καμμία πτυχή γης ορατή δεν υπήρχεν όπου να κρυβή τις. Αι Δρυάδες, αι νύμφαι των δασών, τας οποίας αυτή ίσως επεκαλείτο εις τας μαγείας της, την επροστάτευσαν, ετύφλωσαν τους διώκτας της,

* κάπως, λίγο

** ως σύνολο, όλα μαζί, χωρίς διαφοροποίηση

έρριψαν πρασινωπίν ακλύν, χλοερόν σκότος, εις τους οφθαλμούς των – και δεν την είδον.

Η νεαρά γυνή εσώθη από τους όνυχάς των. Και όλον τον καιρόν ύστερον εξηκολούθησε να κάμνη μάγια, μάγια εναντίον των κλεφτών, και να φέρνη εις αυτούς πολλά «κεσσάτια»*, ώστε πουθενά πλέον δεν υπήρχε πλιάτσικο – εωσότου, έδωκεν ο Θεός και πούχασαν τα πράγματα, και ο Σουλτάνος Μαχμούτ εκάρισε, καθώς λέγουν, τα «Διαβολονήσια» εις την Ελλάδα, κ' έκτοτε έπαυσαν να είναι ασύδοτα. Την πλιατσικολογίαν διεδέχθη η φορολογία, και έκτοτε όλος ο περιούσιος λαός εξακολουθεί να δουλεύη διά την μεγάλην κεντρικήν γαστέρα, την «ώτα ουκ έχουσαν».

Η Χαδούλα η Φράγκισσα, αν και πολύ μικρά, ήτον γεννημένη τότε, και τα ενθυμείτο όλ' αυτά, τα οποία διηγείτο αργότερα η μάνα της. Ύστερον, όταν εμεγάλωσε, κ' έγεινε δεκαεπτά χρόνων, και ειρήνευσαν οπωσούν τα πράγματα, κατά τους χρόνους του Κυβερνήτου, την υπάνδρευσαν οι γονείς της, και της έδωκαν άνδρα τον Γιάννην τον Φράγκον, εκείνον τον οποίον η σύζυγός του επωνόμασεν αργότερον «τον Σκούφον» και «τον Λογαριασμόν».

Τα δύο ταύτα παραγκώμια δεν του τα είχε δώσει άνευ λόγου η σύζυγός του, η Χαδούλα. «Σκούφον» τον είχε ονομάσει, ακόμη πριν τον υπανδρευθή, όταν τον ειρωνεύετο συνήθως, με την παρθενικήν πονηρίαν της – χωρίς να προγνωρίζη ότι αυτός θα ήτον η τύχη της και ο καλός της– επειδή, αντί φεσίου, εφόρει είδος μακρού σκούφου, τεφροκοκκίνου, με κοντήν φούνταν. «Λογαριασμόν» τον ωνόμασεν αργότερα, αφού τον υπανδρευθή, επειδή συνείθιζε πολλάκις την φράσιν,

* αναδουλειές

«αυτός είν' ο λογαριασμός», και διότι, άλλως, δεν πδύνατο ορθώς να λογαριάσει ούτε ποσόν δι' ολίγους παράδες, ούτε δύο ημεροκάματα. Αν έλειπεν αυτή, θα τον εγελούσαν καθημερινώς· ποτέ δεν θα του έδιδαν σωστόν τον κόπον του εις τα πλοία, εις το καρινάγιο ή εις τον αρσανάν*, όπου ειργάζετο ως μαραγκός ή ως καλαφάτης.

Είχεν υπάρξει επί μακρόν χρόνον μαθητής και κάλφας του πατρός της, εξασκούντος την ιδίαν τέχνην. Όταν τον είδεν ο γέρον τόσον απλοϊκόν, ολιγαρκή και μετριόφρονα, τον εξετίμησε, και απεφάσισε να τον κάμν γαμβρόν. Ως προίκα τού έδωκε μίαν οικίαν έρημον, ετοιμόρροπον, εις το παλαιόν Κάστρον, όπου εκατοικούσαν ένα καιρόν οι άνθρωποι, προ του '21. Του έδωκε κ' ένα ονόματι Μποστανί, το οποίον ευρίσκετο ακριβώς έξω του ερήμου Κάστρου, επί τινός κρημνώδους ακτής και απείχε τρεις ώρας από την σημερινήν πολίχνην. Ομοίως κ' «ένα πινάκι χωράφι», εν αγριοχώραφον, το οποίον αμφεσβήτει ο γείτονας ως ιδικόν του· οι δε άλλοι γείτονες έλεγον ότι και τα δύο χωράφια διά τα οποία εμάλωναν οι δύο ήσαν καταπατημένα, και ήσαν «καλογερικά», ανήκοντα εις μίαν διαλυθείσαν Μονήν. Τοιαύτην προίκα έδωκεν ο γερο-Σταθαρός εις την θυγατέρα του. Άλλως αύτη ήτο μοναχοκόρη. Διά τον εαυτόν του, την συμβίαν και τον υιόν του, είχε κρατήσει τας δύο νεοδηπτους οικίας εις την νέαν πόλιν, τα δύο αμπέλια πλησίον ταύτης, δύο ελαιώνας, και ολίγα χωράφια – και όσα μετρητά είχεν.

Έως εδώ είχαν φθάσει αι αναμνήσεις της Φραγκογιαννούς, την νύκτα εκείνην. Ήτον η ενδεκάτη εσπέρα από του τοκετού της κόρης της. Το θυγάτριον είχεν υποτροπιάσει πάλιν, κ' έπασχε δεινώς. Είχεν έλθει

* το ναυπηγείο

άρρωστον εις τον κόσμον. Από την κοιλίαν της μπρός του, η φθορά το είχε παρακολουθήσει... Την στιγμήν εκείνην, σπασμωδικός βήχας ακούσθη, και τα ξυπνητά όνειρα, αι αναμνήσεις, διεκόπησαν. Εκινήθη επί της πενιχράς στρωμνής, όπου ήτο ανακεκλιμένη, έκυψεν επί του παιδιού, κ' επροσπάθησε να δώση εις αυτό πρόχειρον βοήθειαν. Επλησίασεν εις το φως του λύχνου μικράν φιάλν. Εδοκίμασε να δώση μίαν κουταλιάν, εις τα χείλη του μωρού. Το μικρόν γεύθη το ρευστόν, και μετά μίαν στιγμήν πάλιν το εξέρασε.

Η λεχώνα εκινήθη επί της χαμηλής και στενής κλίνης. Φαίνεται ότι δεν εκοιμάτο καλά. Ητο μόνον ναρκωμένη, και είχε κλειστά τα βλέφαρα. Ηνοιξε τα όμματα, ανεσπώθη δυο ή τρεις δακτύλους άνω του προσκεφάλου, και ηρώτησε:

– Πώς πάει, μάνα;

– Πώς να πάν!... είπεν αυστηρώς η γραία· πούχασε τώρα, και συ!...

Τι θα κάμν!... δεν θα βήξ;

– Πώς το βλέπεις, μάνα;

– Πώς να το ιδώ;... Μωρό παιδί είναι... να, που ήρθε στον κόσμο κι αυτό!... επρόσθεσε με στρυφνόν και αλλόκοτον ήθος η γραία.

Και μετ' ολίγον η λεχώνα απεκοιμήθη πουχώτερα. Η γραία μόλις έκλεισεν ολίγον τα όμματα την ώραν του όρθρου, μετά το τρίτον λάλημα του πετεινού. Εξύπνησεν από την φωνήν της κόρης της, της Αμέρσας, ήτις ήλθε λίαν πρωί από τον μικρόν οικίσκον, τον γειτονικόν ανυπομονούσα να μάθη πώς είναι η λεχώνα και το μωρόν, και πώς είχε περάσει την νύκτα η μάνα της.

Η Αμέρσα, η δευτερότοκος, ήτον ανύπανδρη, γεροντοκόρη ήδη, αλλά προκομμένη πολύ, «μορφοδούλα», ονομαστί δε υφάντρια· ήτον μελαψή, υψηλή, ανδρώδης, – και τα προικιά της και τα στολίδια τα κεντητά, τα οποία μόνη της είχε κατασκευάσει, ευρίσκοντο κλεισμένα

από χρόνων πολλών εις μεγάλην άκομψον κασσέλαν, και τα έτρωγεν ο σκόρος και το σαράκι.

– Καλημέρα!... Πώς είστε;... Πώς περάσατε;

– Εσύ 'σαι, Αμέρσα;... Να, πέρασε κι αυτή η νύχτα.

Η γραία μόλις είχεν εξυπνήσει, κ' έτριβε τα όμματα τραυλίζουσα. Ηκούσθη θόρυβος εις το πλαγινόν μικρόν χώρισμα. Ήτον ο Νταντής ο Τραχήλης, ο σύζυγος της λεχώνας, όστις εκοιμάτο εκείθεν του λεπτού ξυλοτοίκου, παραπλεύρως ενός άλλους κορασίου κ' ενός παιδίου μικράς ηλικίας, και είχεν εξυπνήσει την στιγμίν εκείνην. Εμάζεψε τα εργαλεία του – σκεπάρνια, πριόνια, ροκάνια, και πτοιμάζετο να υπάγη στον ταρσανάν, ν' αρχίσει το μεροκάματον.

– Ακούς, τι σαμαντά κάνει! είπεν η γραία. Δεν μπορεί να μαζώξη τα σιδερικά του, χωρίς ν' ακουστή. Όποιος τον ακούει θαρρεί τι γίνεται!...

– «Γύφτικο σπίτι καίεται!...», είπεν ειρωνικώς γελώσα η Αμέρσα.

Ο θόρυβος των εργαλείων, τα οποία ο Νταντής, χωρίς να είνε ορατός, όπισθεν του ξυλοτοίκου, έρριπεν ανά εν μέσα στο ζεμπίλι του – σκεπάρνια, πριόνια, τριβέλια, κτλ.– εξύπνησε και την λεχώ, την γυναίκα του.

– Τι 'νε, μάνα;

– Τι να είνε!...Ο Κωνσταντής ρίχνει τα σύνεργά του μες στο ζεμπίλι!... είπε μετά στεναγμού η γραία.

– «Και βιο λογαριάζεις;»...συνεπλήρωσε την παροιμίαν η Αμέρσα.*

Ηκούσθη τότε η φωνή του Κωνσταντή όπισθεν ου μικρού διαφράγματος.

* Η παροιμία έχει την εξής έννοια: «Σε ένα σπίτι που δεν έχει ούτε τα βασικά, δεν μπορεί κανείς να υπολογίζει τις απώλειες, όταν αυτό καταστρέφεται».

– Ξυπνήσατε, πεθερά;... έλεγε· πώς περάσατε;

– Πώς να περάσωμε!... «Σαν την κόττα στο μύλο...» Έλα να πινς το ρακί σου.

Ο Νταντίς εφάνη εις την θύραν του χειμερινού θαλάμου. Ήτο ευρύτερνος, με άχαριν τον κορμόν, «αϊσκιωτος», όπως έλεγεν η γραία πενθερά του, και σχεδόν σπανός. Η γραία έδειξεν εις την Αμέρσαν την μικράν φιάλν με το ρακί, εις το μικρόν ράφι άνωθεν της εστίας, και της ένευσε να βάλη στο ποτηράκι, διά να πιν ο Κωνσταντίς.

– Δεν έχει κανένα σύκο;... πρώτπσε ούτος, άμα έλαβε το ρακοπότηρον από την χείρα της γυναικαδέλφης του.

– Πού να βρεθή τέτοιο πράμα!... είπεν η γραία Χαδούλα. «Σαράντα σταχτοκούλουρα» μας χρειάζοντ' εδώ, επρόσθεσεν, εννοούσα την σπατάλν ήτις συνήθως γίνεται κ' εις τα πτωχότερα σπίτια, εν καιρώ ενσκήψεως τοιούτου «αισίου γεγονότος», οποίον είναι και η γέννησις κόρης.

– «Θέλεις εσύ γαμπρό με μάτια;» είπεν ενθυμηθείσα άλλην παροιμίαν η γυναικαδέλφη του, η Αμέρσα.

– Τουλόου σ' μην τον θέλνς τον σαστικό* σου να 'νε στραβός; είπε χωρίς να πειραχθή, ο Νταντίς... Εβίβα! Καλή σαράντισι!

Κ' έπιεν απνευστί το μικρόν ποτήριον.

– Καλό σας βράδυ!

Εφορτώθη την ζεμπίλαν, κ' επήγε διά τον ταρσανάν.

* τον αρραβωνιαστικό

Η Φόνισσα

Η Χαδούλα, η λεγόμενη Φράγκισσα ή αλλιώς Φραγκογιαννού, έγινε αντικείμενο μελέτης από εγκληματολόγους, νομικούς, ψυχολόγους και ψυχιάτρους, λογοτέχνες και κριτικούς. Προσεγγίζοντας ο καθένας από τη δική του σκοπιά τη γραία Χαδούλα, θέλησε να ερμηνεύσει τις αποτρόπαιες πράξεις της, να εισχωρήσει στο μυαλό της και να κατανοήσει το αδιανόητο ανοσιούργημα της παιδοκτονίας. Αυτό, όμως, που καθιστά τη *Φόνισσα* κορυφαίο κείμενο στο σύνολο της νεοελληνικής πεζογραφίας δεν είναι το γεγονός ότι απασχόλησε και απασχολεί με πάθος τους ειδικούς, αλλά το ότι από την πρώτη δημοσίευσή της το 1903 συνεχίζει να καθηλώνει, στο πέρασμα ενός τουλάχιστον ολόκληρου αιώνα, κάθε αναγνώστη που πιάνει στα χέρια του το αξεπέραστο ψυχολογικό διήγημα.

Σήμερα, πιο επίκαιρο από ποτέ, το έργο του Παπαδιαμάντη εκφράζει κάθε σκεπτόμενο άνθρωπο που αναζητά τη δικαιοσύνη σε μια κοινωνία που μπορεί ακόμη να θεωρεί τη γυναίκα κατώτερο είδος.

Υπάρχει άραγε συγχώρεση για το ασυνήθιστο κακό που διαπράττει η Φραγκογιαννού; Μήπως πράγματι απλώς «ψηλώνει ο νους της», χάνει τα λογικά της, όπως αναφέρει ο δημιουργός της, σε μια προσπάθεια να τη δικαιολογήσει, ή μήπως η ηρωίδα του Παπαδιαμάντη είναι το θύμα μιας κοινωνίας που μισεί τις γυναίκες;

